

Királyhelmece utca

Az Óbuda-Hegyvidékiek Egyesülete és a Braunhaxler Egyesület legutóbbi közös kárpátaljai tanulmányútja során érintette a Felső-Bodrogtör központjának számító Királyhelmece is, ezért sorozatunk jelen cikke ezt a települést mutatja be. A honismereti alapműveket áttekintve az alábbiakat találjuk Királyhelmecekről, a rövidítések feloldásával.

A Ráday Mihály szerkesztette „Budapest teljes utcanévlexikona” szerint a Királyhelmece utca 1939-ban kapta a nevét. Érdekes, hogy »1966-ban területrendezés miatt elbontották, de az új utca a réginek nyomvonalán alakult ki, s visszakapta régi nevét. (1999). ... Királyhelmece: helység Zemplén vármegyében. (Ma Szlovákia: „Kráľovský Chlmec”).«

Kiss Lajos „A földrajzi nevek etimológiai szótára” így ír e névről: »'szlovákiai helység Felső-Bodrogtörben; Kráľovský Chlmec' [1572]«. Érdekes, hogy egy 1332-ből származó iratban Helmech alakban is fellelhető. „A Helmece helynév szláv eredetű; vö.: a szlovén Holmece helynévvel; cseh Chlumec; szlovák Chlmec hn. Tulajdonképpen értelme 'kis halom'. Egy 1212-re keltezett és 1334. évi átirásban fennmaradt hamis oklevélben Hermelyz 'Királyhelmece' olvasható. – A Király-előtag azzal kapcsolatos, hogy a helység királyi piac volt.” Megjegyzendő, hogy a 'kis halom' értelmű helynév érthetővé válik, ha a távolból a Bodrogtör síkjából magányosan a város fölé emelkedő 263 m magas Nagy-Király-hegyre tekintünk.

Vályi András 1796-ban kiadott Magyar országnak leírásában ez áll a városról: „Király Helmece. Mező Város Zemplén Várm. földes Ura a' Leleszi Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Leleszhez 1 1/2 órányira, fekvése kies, mellyet nevezetesített Lorándfi 'Suzsánnának lakó épülete, ki is itt választván lakását 1654ben, e' szavakat tette a' kastélyának homlokára emlékezetül: Susanna Lorandfi Rel. Pri. Dom. Georgii Rakotzy Princ. Transilvaniæ die 1. Maji. Határja mindent bőven terem, kivált ha trágyáztatik, legelője elég, piactozásai két mértföldnyire Újhelyben, Galszécsen, Kis Várdán, Ungváron, helyben is esik két Országos Vásár esztendőnként, fája tűzre az Uraságtól, káposztássa, dohánnya jó, malma, és itatója helyben van.” Megjegyzendő, hogy „a' Leleszi Uraság” alatt a közeli leleszi premontrei kanononrend, ill. a rend feloszlata idején a javaikat átvevő világi birtokos értendő, mint a következő szócikkből is kitűnik.

Fényes Elek: „Magyarország geographiai szótára” 1851-ben így ír Helmechről: „Király-Helmech, magyar m(ező) v(áros) Zemplén vármegyében, ut. p. Unghvárhoz 5 1/2 mfdnyire: 381 római, 120 g. kath., 673 ref., 12 zsidó lak. Róm. kath. és ref. anyatemplom. Szántó földje 1475 hold, s mindenféle gabonát, kukoriczát, káposztát, dohányt bőven terem; szép tölgyes erdeje, szőlőhegye, híres cseresznyéje, sok gyümölcse és egy kerek hegy tövében szép fekvése van. Hajdan Perényi egy várkastélyt épített ide, de a mely 1548-ban lerontatott. Később a Rákócziak bírtak, s Lorantffy Susánnának kedves lakhelye vala. F. u. a praemonstratensisek leleszi prépostsága.”

A Pallas Nagy Lexikona szerint „Király-Helmech nagyközség Zemplén vármegye bodrogközi járásában, (1891) 2106 magyar lakossal, a járási szolgabírói hivatal székhelye, járásbíróssággal és adóhivatallal, posta- és távíróhivatallal és postatakarékpénztárral. Jó gyümölcsöt (és régebben bort) termel.”

A város címere a lexikon által is említett szőlő- és bortermelésre utal: ezüst pajzson vörös szőlőfürt, zöld indákkal övezve, zászlója a heraldika és a vexillológia szabályai szerint a címer színeiből eredeztetve: piros-zöld-fehér színű, (a címer ezüstje azonos a zászló fehér színével).

Testvérvárosai: Budapest-Ferencváros, Magyarakanizsa, Sepsiszentgyörgy.

1. kép - Királyhelmech címere

A város nevezetes szülöttei: Helmech István, (1740-1753) ref. püspök, Helmech Mihály (1788-1852) nyelvújító és Kemech Jenő (1862-1905) író.

Petőfi Sándor 1847-ben járt a városban. Szobra a városháza előtt áll (ifj. Szabó István műve), emléktáblája pedig a Művelődési Központ bejáratánál van.

1930-1944 között Királyhelmechen volt plébános Mécs László, az említett premontrei rend tagja, kora ünnepezt költője. Emléktáblái a nevét viselő katolikus központ falán és a r. k. templom előcsarnokában láthatók.

E katolikus templom eredetileg gótikus volt, a ma látható klasszicista jellegét a 19. századi átépítéskor kapta. 1787-ben épült a református templom neogótikus modorban, a zsinagóga pedig a 19. század második feléből származik. Királyhelmechen található Bodrogköz egyetlen karbantartott zsidó temetője.

A város fölötti – a névmagyarozatban említett – magaslaton láthatók az egykori, 16. század első felében épült várkastély romjai: helyi neve „Csonkavár”. Részben e vár köveiből épült a Nyári család kúriája, amely később a Lorántffy- és Rákóczi családok birtokába került. Bejárata fölött e két család egyesített címere látható, a Vályi-féle leírásban idézett felirattal.

2. kép - Millenniumi tér

A ma 8500 lélekszámú város Millenniumi tere figyelmet érdemel. A már említett Petőfi-szobron kívül itt egy díszforrás-díszkút-emlékfal együttes látható. A forrás a nagyszentmiklósi aranykincs szarvasbikáját ábrázolja. A díszkút a Szent Koronát jelképezi, tetején turulmadárral, oldalán Királyhelmece és a Rákóczi-Lorántffy családok egyesített címerével, valamint a magyar szent királyok alakjaival. A város életében jelentős szerepet vállaló történelmi személyiségek is helyet kaptak: úgymint II. András király, I. Rákóczi György, Lorántffy Zsuzsanna és Szirmay Antal történész. A műegyüttes szintén ifj. Szabó István alkotása.

A szőlészet és borászat ma is élő hagyomány, melyre mára jól működő vendéglátó intézményrendszer épült.

Királyhelmece volt a végállomása Magyarország legjelentősebb kisvasúti hálózatának. Egy évszázada a Bodrogi Gazdasági Vasút Cigánd érintésével Sárospatak és Kenéz felé létesített összeköttetést. A trianoni diktátumot követően a határon átnyúló kapcsolat megszűnt. A két háború között a megmaradt vonalszakaszt Sátoraljaújhelyen keresztül összekötötték pálházai erdei vasúttal. 1930-ban átadták a Balsa és Kenéz között a Tiszán épített vegyes forgalmú közúti és vasúti hidat, melynek révén egy 180 km-es egységes kisvasúti hálózat jött létre. 1935-től ezen a vonalon Ganz motorkocsikkal gyorsvonati kapcsolat volt Nyíregyháza és Sátoraljaújhely között.

Az engedélyezett sebesség 60 km/h volt, ami páratlan a magyarországi kisvasutak történetében! A bécsi döntést követően ismét helyreállt a kisvasúti kapcsolat Királyhelmeccel mindaddig, míg a visszavonuló német csapatok fel nem robbantották a Tisza-hidat, és el nem hurcolták a gördülőállomány javát. A háború után ismét felszámolták a királyhelmecei vonalszakaszt, majd 1968-ban a hírhedt közlekedéspolitikai koncepció alapján szinte a teljes Hegyközi Kisvasutat, melyből mára csak a pálházai erdei vasút maradt meg mutatóba.

(-n -s)